

Návrh pro konceptualizaci primární prevence Středočeského kraje

Témata primární prevence Středočeského kraje

Podpora stability rodin a prevence rozpadu rodin, rozvoj partnerských a rodičovských kompetencí

Aktivity zaměřené na:

- vzdělávání rodičů v partnerských a rodičovských kompetencích (workshopy, semináře, tréninkové aktivity)
- volnočasové aktivity pro celé rodiny
- poradenské a rodinné mediační služby
- předporodní kurzy a přípravy
- asistence osvětové aktivity
- svépomocné skupiny
- posilování, podpora, rozvoj odpovědnosti (finanční, právní, zdravotní, komunitní)
- posílení orientace a informovanosti
- slučitelnost pracovních a rodinných rolí

Podpora mezigeneračních vztahů, komunitního života a neformálního vzdělávání

Aktivity zaměřené na:

- trénink asertivní empatické mezigenerační komunikace
- podporu spolkové činnosti v městském i venkovském prostředí
- programy active ageing
- podporu komunitního života a multikomplexní činnosti komunitních center
- programy na podporu duševní pohody a zdraví a na podporu komunitní příslušnosti, hrdosti a patriotismu
- komunitní trénink dovedností potřebných pro život
- svépomocné skupiny a poradenství
- podporu přirozeného transgeneračního přenosu klíčových komunitních vlastností pro kvalitní soužití na principech pravidel a vzájemného respektu
- podporu obcí, měst, dalších sektorů v otázce získávání víceúčelových prostorů pro setkávání občanů napříč generacemi
- vzdělávání, workshopy a semináře (aktivity podporující mezigenerační sdílení zkušeností)
- volnočasové aktivity

Podpora zdravého fungování a odolnosti rodin z pohledu vzdělávání, výchovy a socializace dětí

Aktivity zaměřené na:

- vzdělávání rodičů v rodičovských kompetencích (workshopy, semináře, tréninkové aktivity)
- poradenské služby (pro jednotlivce i celé rodiny)
- osvětové aktivity
- svépomocné skupiny
- programy na podporu společného dialogu a budování vztahů mezi školou a rodinou
- podporu programů školské primární prevence rizikového chování
- podporu duševního zdraví žáků (i pedagogů a rodičů)
- volnočasové aktivity pro děti

Úvod

Zastupitelstvo Středočeského kraje schválilo dne 26. dubna 2021 koncepční dokument *Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023*¹ (dále jen „Program“) pro aplikaci rodinné politiky na území Středočeského kraje pro dané období. Program si klade za cíl aktivně podporovat vznik a zachování funkční rodiny, kvalitu rodinného života a vhodných podmínek pro rodiny v oblasti osobní, volnočasové a profesní.²

Středočeský kraj podporuje navození společensky přátelského prostředí pro rodiny prostřednictvím konkrétních opatření s ohledem na měnící se demografické údaje a sociální změny.³ Tendence růstu vlivu těchto změn na rodiny vede k zvýšení významu této podpory a k zaměření pozornosti na oblast primární prevence.

Návrh konceptualizace primární prevence Středočeského kraje (dále jen „Návrh konceptualizace primární prevence“) vznikl s cílem poskytnout zástupcům samosprávy i dalším aktérům rodinné politiky teoretickou podporu v realizaci rodinné politiky na krajské a obecní úrovni.

Návrh konceptualizace primární prevence vznikl v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí (dále „MPSV“) *Koordinace opatření na podporu sladění pracovního a rodinného života na úrovni krajů* (dále jen „Projekt“), registrační číslo CZ.03.1.51/0.0/0.0/15_009/0006233, který je financován z Evropského sociálního fondu. Projekt je realizován do 30. 6. 2022 s cílem vytvořit základ pro systémové řešení rodinné politiky na úrovni samosprávy, a to ve spolupráci s MPSV.

Tento Návrh konceptualizace primární prevence navazuje na předešlé výstupy projektu *Krajská rodinná politika*, a to především na *Návrh koncepce rodinné politiky pro Středočeský kraj pro období 2021–2025* (dále jen „Návrh koncepce“) a na *Návrh implementace opatření pro Středočeský kraj*.

Cílem tohoto dokumentu je vymezení primární prevence z pohledu odborníků kraje sdružených v rámci regionální platformy a popis oblastí primární prevence, které platforma Středočeského kraje vnímá jako prioritní.

¹ Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023. *Krajský úřad Středočeského kraje* [online]. 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/program-podpory-rodinne-politiky-sk-2021-2023>

² Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023. *Krajský úřad Středočeského kraje* [online]. 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/program-podpory-rodinne-politiky-sk-2021-2023>

³ Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023. *Krajský úřad Středočeského kraje* [online]. 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/program-podpory-rodinne-politiky-sk-2021-2023>

Vymezení primární prevence z pohledu odborníků kraje a regionální platformy

Cílem prevence je předcházet jevům, které společenský konsensus považuje za ohrožující. Dříve byl užíván název „prevence sociálně patologických jevů“, dnes se běžně užívá pojem „prevence rizikového chování“. Koncepty nejsou v rozporu, ale liší se v úhlu pohledu. Rizikové chování vždy vede k oslabení a poškození jedince, a tím také k oslabení či ohrožení určitých společenských struktur a ve výsledku celého společenského ekosystému.

Oblast prevence je v současnosti dobře strukturovaná z hlediska míry rozvinutí rizikového chování (primární, sekundární, terciární) i z hlediska typů rizikového chování, jejichž rozmanitost stále narůstá a vytváří se tak nové výzvy pro hledání účinných opatření. Typickým rysem návrhů opatření a jejich realizace bylo vždy to, že prevence počítá s uchováním vysoké míry svobody a svobodného rozhodování jednotlivců. Součástí prevence je analýza a co nejpřesnější zachycení rizikových faktorů. Základním cílem prevence je podpora ochranných, tzv. protektivních faktorů.

Návrh konceptualizace primární prevence navazuje na *Návrh koncepce rodinné politiky pro Středočeský kraj pro období 2021–2025*. Návrhy opatření, které mají vést k naplnění hlavního cíle a dílčích cílů Návrhu koncepce, jsou zároveň strategií k posílení ochranných, protektivních faktorů.⁴

Vychází se přitom ze základních rolí současné rodiny, která by měla být přirozeným garantem a nositelem principu udržitelného rozvoje a fungovat v běžném životě i v náročných a nečekaných situacích jako útočiště pro jednotlivce, spolehlivý partner pro stát a stabilizující prvek pro společnost.⁵

Také se vychází z předpokladu, že spokojenost rodiny se odvíjí od šancí všech členů na dobrý osobní, pracovní a společenský život.

Obecné pojetí prevence

- Rizikové faktory – faktory, které zvyšují riziko vzniku a rozvoje rizikového chování a sociální patologie
- Ochranné faktory – faktory, které zvyšují soudržnost a odolnost (integritu a resilienci) rodin

Východisko – Rodina je funkční ekosystém

Existují určité základní funkce, které instituce rodiny ve společnosti naplňuje, a to funkce emocionální (zajišťování duševní stability jednotlivých členů), ekonomická (zajištění základních materiálních věcí), reprodukční a socializační (zdravý vývoj dětí včetně jeho vzdělání) a solidárně podpůrná (péče o další členy, prarodiče, popř. širší komunitu).

Obecným cílem výchovně vzdělávacího procesu ve škole i v procesu celoživotního učení je podpora šancí na dobrý profesní, osobní a občanský život. Ekosystém rodiny je zasažen vždy, když se kterémukoliv členu v některé z oblastí nedaří.

⁴ Návrh cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“ *Rodinyvkrajich.cz* [online]. str. 37-47 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: http://rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/N%C3%A1vrhy_koncepc%C3%AD/_SCK.pdf

⁵ Návrh cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“ *Rodinyvkrajich.cz* [online]. str. 25 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: http://rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/N%C3%A1vrhy_koncepc%C3%AD/_SCK.pdf

Příklady faktorů ovlivňujících ekosystém rodiny:

- a) vliv ekonomické kondice
- b) vliv státu (zásah do života rodiny)
- c) vliv uspokojení potřeb a pocit seberealizace (ne egoistická seberealizace, ale vědomí smysluplnosti vlastního bytí a konání)

Dva aspekty SOUDRŽNOSTI: vztah k sobě x vztah k druhým

- a) integrita na úrovni jedince je chápána jako dynamická harmonie fyzické, psychické, sociální a spirituální dimenze
- b) soudržnost (integrita) na úrovni rodiny
- c) soudržnost na úrovni profesní činnosti (škola, firma, rodinná firma)
- d) soudržnost na úrovni komunity, státu, Evropy apod.

ODOLNOST (RESILIENCE)

- a) důvěra a přesvědčení o smyslu existence (jednotlivec, rodina, firma, země)
- b) přesvědčení o smyslu (o hodnotě) v úrovni postojů
- c) přítomnost pozitivní emoce
- d) motivaci překonat překážky a přinášet oběti

Oblasti primární prevence

Podpora zdravého fungování a odolnosti rodin z pohledu vzdělávání, výchovy a socializace dětí

Školy zajišťují programy primární prevence rizikového chování v souladu s vlastním dokumentem „Preventivní program školy“ (dále jen „PPŠ“). Za PPŠ zodpovídá školní metodik prevence, program podléhá kontrole ze strany ČŠI a jeho vyhodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.⁶

Školami realizovaná primární prevence by měla být komplexní, dlouhodobá a systematická. Oblasti, kterými se program prevence zabývá, jsou pravidla pro vytvoření bezpečného prostředí ve škole a systém rozvoje dovedností žáků pro život. Zatímco v minulosti byla akcentována zejména problematika závislostí a prevence jejich vzniku (programy se často nazývaly „protidrogová prevence“), v současnosti se prevence dotýká širokého spektra rizikového chování. Výčet jednotlivých součástí není finální, naopak – v měnícím se klimatu ve společnosti a na konkrétní škole mohou být nová témata inkorporována dle situace a potřeby. Do této skupiny patří jevy jako záškoláctví, šikana, rizikové sporty, agrese, sexuální rizikové chování, rasismus a xenofobie, týrání a zneužívání, závislostní chování a poruchy příjmu potravy. V zásadě by měly být osloveny všechny úrovně Maslowovy pyramidy potřeb.⁷

Témata a oblasti preventivních programů je naléhavě nutné aktualizovat i v souvislosti s děním v období pandemie COVID-19. V období lockdownu, izolace, dálkového vyučování, se zhoršilo fyzické i psychické zdraví dětí a dospívajících. Došlo k četnému snížení pohybových

⁶ MŠMT: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny> [online]. 2017, 21.3.2017 [cit. 2022-02-28].

⁷ MIOVSKÝ, Michal a kol. Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Dostupné z <https://www.adiktologie.cz/file/331/minim-prevent-program-web.pdf> [online]. [cit. 2022-02-28].

dovedností, nárůstu problémů s nadváhou a obezitou, zvýšila se také obecně nemocnost. Ve zvýšené míře se objevují poruchy příjmu potravy, sebepoškození, deprese, úzkosti, sebevražedné chování a sociální úzkosti včetně ztráty schopnosti docházky do školy. V souvislosti s přesunem výuky do digitálního prostředí narostlo riziko kyberšikany a netolismu. Obecně stoupá počet dětí a mladistvých s duševním onemocněním. V rodinách narostly konflikty včetně domácího násilí, stoupla rozvodovost.⁸

Problémy od sebe nelze oddělovat: konflikty v rodinách mají negativní vliv na psychickou stabilitu dětí, přičemž zároveň jakékoli vážné potíže dětí stupňují problémy v rodině. V tomto smyslu nelze školskou prevenci oddělovat od prevence rodinné, mělo by jít o provázané komplexní systémy.

Spirituální dimenze

Dnešní pojetí psychických poruch vychází z bio-psycho-socio-spirituálního modelu. Čtvrtá, spirituální dimenze, je v kontextu aktuální situace velmi významná.

„Odolnost je přímo závislá na tom, jakou mám důvěru ve smysl existence všeho, čeho se zúčastňuji.“⁹

V rámci primární prevence je důležitá:

- Podpora celé rodiny v případě onemocnění jednoho z jejích členů.
- Škola jako nejdůležitější prostor pro primární prevenci včetně včasného zachytu – díky povinné docházce podchycuje všechny děti daného věku.
- Práce s dětmi z destabilizované rodiny – ve škole, prostor pro sdílení obav, práce s příběhem (zabýval se tím např. projekt Rozum a Cit pro školy...).
- Pomoc při hledání smyslu (např. Franklova logoterapie – psychoterapeutický směr, jehož ústředním motivem je nalézání smyslu, oslovuje spirituální dimenzi, přesah mezi individuálního života a osudu).

Konkrétně školy ve Středočeském kraji, které jsou poddimenzované kapacitně v korelaci k nárůstu obyvatel v dané oblasti, potřebují rozsáhlou podporu. Chybí prostory, lidské zdroje i čas. Školy mají nyní dohánět mezery v učivu, ale stabilizace duševní nepohody musí předcházet vzdělávacímu úsilí, jinak se mívá účinkem a jen prohlubuje sekundární poškození. Nastupuje zde opět proces cyklického potencování: Mám psychický problém – nezvládám školu – to prohlubuje moje problémy.

Zároveň sami učitelé potřebují více podpory v oblasti duševního zdraví. Častou jsou sami také rodiči, kteří jsou „mezi několika mlýnskými kameny“ – ohrožení rozpadem vlastních rodin, psychickými problémy vlastních dětí atd. Školy doposud málo využívají postupy běžné v sociální sféře, jako jsou Bálintovské skupiny, supervize atd.¹⁰

Podpora mezigeneračních vztahů, komunitního života a neformálního vzdělávání

Vycházíme-li z premisy transdisciplinarit a širokého pole uplatnění vybraných přístupů primární prevence v různých společenských oblastech, je třeba vnímat také podporu

⁸ XVIII. Ročník mezinárodní konference Primární prevence rizikového chování [konference]. 2021: *Kompetence a role různých profesí a pracovníků v oblasti prevence rizikového chování: novinky a výzvy* Místo: Magistrát hlavního města Prahy, 18.-19.10.2021

⁹ Nováková, N. 2021 Nové pojetí primární prevence. Odolnost a resilience rodiny. Prezentace v rámci 14. setkání regionální platformy projektu *Krajská rodinná politika Středočeského kraje* 23.11. 2021

¹⁰ XVIII. Ročník mezinárodní konference Primární prevence rizikového chování [konference]. 2021: *Kompetence a role různých profesí a pracovníků v oblasti prevence rizikového chování: novinky a výzvy* Místo: Magistrát hlavního města Prahy, 18.-19.10.2021

mezigeneračních vztahů, komunitního života a neformálního vzdělávání jako zásadní. Současná společnost prochází nelehkým vývojem a intenzivní pozornost věnovaná volnočasovým a komunitním projektům posilujícím objektivizaci generačních názorů, trénink zdravých vztahů, či projekty přispívající k předcházení mezigeneračních konfliktů jsou aktuální. Obzvláště pokud se vlivem ztížení ekonomické situace mnoha rodin skloňují možnosti návratu k tradičnímu mezigeneračnímu soužití – bydlení. Mezigenerační vazby mohou posílit obzvláště z lokálního hlediska fungující komunitní centra. Propojení místa žití, jeho obyvatel, komunity a generací může povzbudit kompatibilitu obyvatel a nastavit kvalitu života v dané lokalitě. Z takového prokomunitního společenství může vyvstat zájem o přirozenou pomoc jejím členům ve složitých životních situacích, péče o nemohoucí, děti, smysluplná náplň volného času i pocit bezpečí. Komunitní pospolitost nesoucí se v celostní pozitivní atmosféře může vést ke společné tvorbě aktivit, trávení volného času, vyvíjení snah o saturaci potřeb členů i řešení problémů. Prostupná informovanost a přímá podpora komunitního života přispívá k mezigenerační rodinné podpoře.¹¹

Obdobně je důležité nepodcenit, v rámci strategie primární prevence, význam neformálního vzdělávání. Široké možnosti výchovných a vzdělávacích aktivit podněcují životní dovednosti, zkušenosti, schopnosti, postoje a hodnotovou orientaci každého člena komunity. Mezi jejich poskytovateli patří mnohovrstevnatá varieta nestátních neziskových organizací, organizací zájmového vzdělávání, středisek volného času, domů dětí a mládeže, vzdělávacích zařízení, soukromých subjektů, klubů, ale také muzeí, galerií, či dalších paměťových institucí, které mohou iniciovat a podporovat jedince i skupiny k osvojení si potřebných klíčových dovedností a zkušeností pro naplněný život z vlastní vůle.¹²

Podpora partnerství a rodičovství, rozvoj partnerských a rodičovských kompetencí, podpora stability a odolnosti rodin

Cílem preventivní podpory rodin je poskytnout rodině takovou podporu, aby byla schopna dlouhodobě a uspokojivě plnit svoje základní funkce. Preventivní aktivity pro rodiny by proto měly reagovat na problémy nebo bariéry, se kterými se rodiny potýkají při plnění těchto funkcí a zároveň budovat podmínky a předpoklady ve společnosti, které rodině umožní plnění těchto funkcí. Dlouhodobá systematická preventivní práce s rodinou vede k vytvoření takových podmínek, díky kterým je rodina schopna předcházet krizím.

Preventivní podpora rodin je složena z preventivních aktivit. Tyto preventivní aktivity by měly mít především podpůrný charakter a měly by být zaměřeny na kompetence a kapacity rodiny, které umožní rodině dlouhodobě tyto funkce plnit. Cílem preventivních služeb by proto mělo být především usnadňovat a posilovat partnerská soužití a rodičovské kompetence, zkvalitňovat rodinné vztahy, vést k prevenci sociálního vyloučení rodičů pečujících o malé děti, podporovat rodiny v péči o děti, jejich výchově a při harmonizaci práce a rodiny.¹³ Zároveň by se však měla prevence zaměřit také na budování a udržení finančně-ekonomické stability rodiny a prostorové stability rodiny jako základního pilíře pro všechny ostatní aspekty rodinného života.

¹¹ Návrh cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“ *Rodinyvkrajich.cz* [online]. [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: http://rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/N%C3%A1vrhy_koncepc%C3%AD/_SCK.pdf

¹² Králová, J. 2021. Rodina a volný čas ve Středočeském kraji. Kulturní příspěvkové organizace a jejich rostoucí prorodinný potenciál. Příspěvní k podpoře stability rodiny. Prezentace v rámci Závěrečného semináře projektu Krajská rodinná politika Středočeského kraje. 11. 6. 2021. Online. Kanál Youtube.

¹³ Zpráva o rodině [online]. 2017 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Zprava_o_rodine.pdf/7e790f82-3a57-f621-09b5-80e52aa59c31

Mezi základní hodnoty jednotlivce můžeme zahrnout sebeurčení a vztahovost. Naši identitu, vztah k sobě i vlastnímu tělu, si budujeme ve vztazích s jinými lidmi. A naopak naše mezilidské vztahy jsou ovlivněny naší identitou, sebeúctou apod. Důležitou roli v tomto smyslu hrají sociální služby, a to na individuální, komunitní i společenské úrovni.

Zákon o sociálních službách definuje tzv. „manželské a rodinné poradny“. Rodinné a vztahové poradenství má v ČR tradici od 70. let, kdy začala být zakládána síť jednotlivých pracovišť v každém kraji. Aktuálně zahrnuje Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje celek osm samostatných pracovišť.¹⁴

Manželské a rodinné poradenství je samostatný obor v jehož rámci poradny poskytují služby pro děti, mladistvé, dospělé i seniory v oblasti psychologického a sociálního poradenství, psychoterapie a dalších. Služby jsou poskytovány individuálně, pro páry nebo celé rodiny a zahrnují primární, sekundární a terciární prevenci.

Individuální, párová a rodinná práce je přitom propojená. Jedinec spokojený sám se sebou a ve svém životě lépe vytváří spokojené vztahy a vyjednává očekávání v partnerství, což zase vytváří lepší možnost vyjednávání rodičovských rolí a potenciálu spokojených rodičů. A spokojení rodiče jsou základem pro prospěch dítěte a stabilitu rodin. Nelze tedy vnímat odděleně individuální péči o jedince a péči o rodinu s dětmi.¹⁵

Hlavní uváděnou příčinou rozpadu partnerského vztahu je nevěra, problémy v komunikaci a malá snaha řešit problémy.¹⁶ K problémům v komunikaci můžeme přidat krizi ve vztahu a odcizení jako výsledek dlouhodobé situace.¹⁷ Problematická bývá dynamika v páru – závislost (ekonomická), rozchod, boje o děti.

Nejmenší shoda mezi partnery nastává v otázce rozdělení domácích prací a každodenních povinností.¹⁸ Rodiny s rovnoměrnou dělbou a zastupitelností v péči o další členy rodiny uvádějí dle výzkumu větší spokojenost.¹⁹ Primární péče je tradičně očekávána především od žen. Podle šetření²⁰ dnes většina lidí, zejména však žen, vnímá příznivě trend rostoucího zapojení otců do každodenní péče o děti (79 % respondentů).

Dle Návrhu koncepce i zdravé partnerské a rodinné vztahy zahrnují konflikty, které, pokud jim nebude věnována dostatečná pozornost, mohou přerůst do závažnějších problémů. Koncepce také poukazuje na chybějící výchovu ke zvládnání a prevenci problémů v rodině zakotvenou

¹⁴ Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje [online]. [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://www.poradna-rakovnik.cz/>

¹⁵ Zpráva o rodině [online]. 2017 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Zprava_o_rodine.pdf/7e790f82-3a57-f621-09b5-80e52aa59c31

¹⁶ Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

¹⁷ Zpráva o činnosti za rok 2019. Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://www.poradna-rakovnik.cz/dokumenty>

¹⁸ Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

¹⁹ SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I. *Kvalita života v českých rodinách: Proměny české společnosti 2015–2016* [online]. 2017, září [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: https://www.promenyceskespolecnosti.cz/tiskovky/11/Kvalita_zivota_ceskych_rodin_Promeny_ceske_spolecnosti_2015-2016.pdf

²⁰ Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

v českém systému. Pro rodiny je tak náročné pomoc vyhledat nebo jsou pro ně příslušné služby finančně, časově či místně nedostupné.²¹

Osobní, párové a rodinné poradenství a psychoterapie podporují prevenci eskalace násilí (vedle fyzického také emoční aj.), rozchodů/rozvodů a zvládnutí emocí s nimi spojených, stabilitu rodinného prostředí a vztahů s dětmi. Stabilní dlouhodobé partnerské vztahy jsou přitom výzvou i vzhledem ke stárnutí populace: „Významně rostou počty a podíly tzv. stříbrných rozvodů, tedy rozvodů starších a/nebo dlouhodobých párů, což má dopady na stabilitu celých rodinných sítí.“²²

Mezi prvky podporující stabilitu rodiny, partnerství a rodičovství patří v rámci primární prevence i péče o duševní zdraví na úrovni individuální, párové, rodinné či skupinové. Psychoterapie se nemusí odehrávat jen v klinickém kontextu léčby duševních poruch a zahrnuje v sobě jak řešení aktuálního problému, tak hledání souvislostí s minulými událostmi. S psychoterapií se prolíná poradenství, které se zaměřuje více na řešení konkrétního problému, mapování jeho pozadí, hledání cest a vhodných způsobů řešení. Dále můžeme mluvit o podpůrných skupinách, které svépomocí, nebo pomocí facilitátorů, zprostředkovávají osobní setkání mezi terapií a poradenstvím s lidmi v podobné situaci. I když dnes již není péče o duševní zdraví stigmatem, ale více součástí běžného života, výzvou je dostupnost odborných služeb. Existují bariéry jak na úrovni lokální a časové dostupnosti terapie, tak na úrovni finanční, zohledňující náklady s terapií spojené.

„Služby primární prevence podporují stabilitu rodiny tím, že usnadňují založení rodiny, posilují rodičovské kompetence, zkvalitňují vztahy v rodině, podporují rodiče v péči o děti a ve výchově dětí, a rovněž působí pozitivně na harmonické sladění rodiny a práce...“²³

Pro stabilitu rodin je klíčová podpora sladování pracovního a osobního života. K tomu je také zapotřebí institucionální praktické, a hlavně dostupné podpory. Krize během pandemie COVID-19 ukázala, že být rodičem 24 h denně není v silách ani rodičů, ani dětí samotných a nelze spoléhat jen na osobní a rodinné zdroje. Na místě je také podpora neformálních pečujících.

Podpora kvality partnerských vztahů, zvládnutí krizí a konfliktů (včetně zvládnutí rozvodu, rozvodu, znovu složených rodin apod.) vedle osobního rozvoje a vztahové a komunikační gramotnosti (vyjasnění si svých potřeb a jejich vyjednávání, otevřená komunikace)²⁴ spočívá v zaměření na školy a veřejnost, např. formou cyklů debat a setkání jako projekt AMRP Cesty partnerství (www.cestypartnerstvi.cz), kde je možné nacházet spojení odborné a laické veřejnosti, příklady dobré praxe apod.²⁵

²¹ MPSV: Koncepce rodinné politiky ČR [online]. 2017, 4.9. 2017 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

²² Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

²³ MPSV: Koncepce rodinné politiky ČR [online]. 2017, 4.9. 2017 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

²⁴ ŠTĚPÁNEK, Josef. *Marshall Rosenberg: Nenásilná komunikace (NVC)* [online]. 30.3. 2015 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://josefstepanek.cz/marshall-rosenberg-nenasilna-komunikace-nvc>

²⁵ NADACE SIRIUS. Konference PODPORA RODIN S DĚTMI [konference]. Místo: Praha, 14. 6. 2017. Více informací: <https://www.nadacesirius.cz/projekty/primarni-prevence/prevence-ohrozeni-rodiny/konference-podpora-rodin-s-detmi>

Závěr

Rodina je klíčová společenská instituce a nositelka základních funkcí, které jedinec i společnost potřebuje ke svému přežívání a udržitelnému rozvoji. Rodina by měla fungovat v běžném životě i v náročných a nečekaných situacích jako útočiště pro jednotlivce, spolehlivý partner pro stát a stabilizující prvek pro celou společnost. Návrh opatření na podporu stability a odolnosti jedince i rodiny je určen nejen pro nukleární rodinu, ale rodiny všech typů včetně mezigeneračního a komunitního soužití.

Uvedený Návrh konceptualizace primární prevence je souborem doporučení pro oblast primární prevence k podpoře těchto základních funkcí rodiny a slouží jako inspirace pro další případné využití v rámci přípravy nových opatření rodinné politiky Středočeského kraje a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Materiál je předkládán jako doporučení, neboť realizace rodinné politiky je výhradně v samostatné působnosti Krajského úřadu Středočeského kraje, a je tedy na zástupcích samosprávy zvážit, které z případných námětů eventuálně zohlednit.

Zdroje

XVIII. Ročník mezinárodní konference Primární prevence rizikového chování [konference]. 2021: *Kompetence a role různých profesí a pracovníků v oblasti prevence rizikového chování: novinky a výzvy* Místo: Magistrát hlavního města Prahy, 18.-19.10.2021.

Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje [online]. [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://www.poradna-rakovnik.cz/>.

Králová, J. 2021. Rodina a volný čas ve Středočeském kraji. Kulturní příspěvkové organizace a jejich rostoucí prorodinný potenciál. Příspěvní k podpoře stability rodiny. Prezentace v rámci Závěrečného semináře projektu Krajská rodinná politika Středočeského kraje. 11. 6. 2021. Online. Kanál Youtube.

MIOVSKÝ, Michal a kol. Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Dostupné z <https://www.adiktologie.cz/file/331/minim-prevent-program-web.pdf> [online]. [cit. 2022-02-28].

MPSV: Koncepce rodinné politiky ČR [online]. 2017, 4.9. 2017 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

MPSV: Koncepce rodinné politiky ČR [online]. 2017, 4.9. 2017 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

MŠMT: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny> [online]. 2017, 21.3.2017 [cit. 2022-02-28].

NADACE SIRIUS. Konference PODPORA RODIN S DĚTMI [konference]. Místo: Praha, 14. 6. 2017 Více informací: <https://www.nadacesirius.cz/projekty/primarni-prevence/prevence-ohrozeni-rodiny/konference-podpora-rodin-s-detmi>.

Návrh cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“ *Rodinyvkrajich.cz* [online]. str. 25 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: http://rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/N%C3%A1vrhy_koncepc%C3%AD/SCK.pdf.

Nováková, N. 2021 Nové pojetí primární prevence. Odolnost a resilience rodiny. Prezentace v rámci 14. setkání regionální platformy projektu *Krajská rodinná politika Středočeského kraje* 23.11. 2021.

Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023. *Krajský úřad Středočeského kraje* [online]. 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/program-podpory-rodinne-politiky-sk-2021-2023>.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I. *Kvalita života v českých rodinách: Proměny české společnosti 2015–2016* [online]. 2017, září [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: https://www.promenyceskespolecnosti.cz/tiskovky/11/Kvalita_zivota_ceskych_rodin_Promeny_ Ceske_spolecnosti_2015-2016.pdf.

ŠTĚPÁNEK, Josef. *Marshall Rosenberg: Nenásilná komunikace (NVC)* [online]. 30.3. 2015 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://josefstepanek.cz/marshall-rosenberg-nenasilna-komunikace-nvc>.

Zpráva o činnosti za rok 2019. *Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje* [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://www.poradna-rakovnik.cz/dokumenty>.

Zpráva o rodině [online]. 2017 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Zprava_o_rodine.pdf/7e790f82-3a57-f621-09b5-80e52aa59c31.

Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Zpráva o rodině [online]. 2020 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.